

CODICELE (CODUL) DE JUSTIȚIE MILITARĂ ȘI MODIFICĂRILE SALE ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE

THE MILITARY JUSTICE CODE IN ROMANIA AND THE MODIFICATIONS IT SUFFERED PRIOR TO WORLD WAR I

Col.drd. Liviu CORCIU*

Începuturile justiției militare în Principatele Române țin de perioada Regulamentelor Organice, unde erau consemnate prevederi referitoare la disciplina militară ale nou înființatelor miliții pământene din ambele provincii istorice. Ulterior, dezvoltarea justiției militare a continuat în timpul domniei lui Barbu Dimitrie Știrbei și al principelui Alexandru Ioan Cuza, de domnia căruia se leagă, pe lângă celelalte reforme din domeniul militar, și unificarea legislației penale militare, prin adoptarea unui singur regulament în ambele provincii istorice. Codicele de justiție militară a fost adoptat în anul 1873, fiind modificat și completat succesiv în anii 1881, 1894, 1905, 1906, 1916 și 1917, pentru a ține pasul cu schimbările sociale, economice și legislative, dar mai ales cu realitatea câmpului de luptă în continuă schimbare, în frământata perioadă prin care a trecut Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

The beginning of military justice in the Romanian Principalities regard the Organic Regulations' era, where provisions concerning military discipline of the newly formed land-militia of both historical provinces were recorded. Subsequently, military justice continued to develop during the reign of Barbu Dimitrie Stirbei and prince Alexandru Ioan Cuza's time, whose reign also concerns, among other military reforms, the unification of military criminal legislation, by adopting a single regulation in both historical provinces. The Military Justice Code was adopted in 1873, being subsequently modified and completed in the years of 1881, 1894, 1905, 1906, 1916 and 1917, in order to keep up with social, economic and legislative changes, but especially with the ever-changing battlefield reality, in the era of turmoil that hit Europe at the end of 19th and beginning of 20th century.

Cuvinte-cheie: justiție militară; consiliu de război; comisar regal; dezertare; disciplină militară.

Keywords: military justice; council of war; royal commissioner; desertion; military discipline.

Codul de justiție militară¹ a fost adoptat în anul 1873 și trebuie subliniat că nu era o creație originală a școlii naționale de drept și nici vreo sumă a experiențelor, generată de participarea tinerei armate române la diverse confruntări militare, ci o copie² a Codului de justiție militară al armatei franceze din anul 1857, într-o epocă în care, în instituția militară românească, „disciplina nu era încă infiltrată în rigoarea ei absolută”³.

Adoptarea Codului de justiție militară nu a fost un eveniment singular, ci parte dintr-un întreg pachet legislativ referitor la armată, care dovedește constanta preocupare față de instituția militară a

principelui Carol, el însuși un bun cunoscător al fenomenului.

De altfel, pe lângă adoptarea Codicelui de justiție militară, care a fost considerat un pas înainte pe calea modernizării justiției militare⁴ în România, întreaga domnie a principelui Carol poate fi identificată cu transformarea armatei române într-o armată modernă, în ceea ce privește organizarea, legislația⁵, doctrina și strategia militară.

Codicele de justiție militară era alcătuit din 269 de articole, grupate în patru cărți, compuse, la rândul lor, din titluri, capitole și secțiuni, după cum urmează:

- Cartea I, *Despre organizarea tribunalelor militare*, cuprindea reglementarea consiliilor de război, de revizuire și a pretorilor⁶ militari, în trei titluri, formate din șase capitole, în total 49 de articole;

**Arhivele Militare Naționale Române*
e-mail: liviu.corciu@yahoo.com

- Cartea a II-a, *Despre competența tribunalelor militare*, trata competența consiliilor de război, pe timp de pace și în timpul stării de asediu, a consiliilor de revizuire și a pretorilor militari, în total 28 de articole;

- Cartea a III-a, *Despre procedura înaintea tribunalelor militare*, trata aspecte privind procedura înaintea consiliilor de război, de revizuire și a pretorilor militari, cuprinzând cinci titluri, în total 102 articole;

- Cartea a IV-a, *Despre crime, delictе și pedepse*, trata infracțiunile și pedepsele aferente acestora, cuprinzând trei titluri, cel de-al doilea organizat pe unsprezece capitole, în total 90 de articole.

De subliniat faptul că, deși Cartea I se referea la organizarea *tribunalelor militare*, legiuitorul a avut o altă abordare, nominalizând *consiliile de rezbел, consiliile de reviziune* și, în anumite cazuri⁷, *pretorii militari*, printre instituțiile justiției militare. O posibilă justificare⁸ ar fi aceea că formularea articolelor și conținutul acestora fuseseră preluate aproape în totalitate din codul similar francez, adoptat în 1857, și care își diviza conținutul tot în patru cărți, și anume: *organizarea tribunalelor militare, competența, procedura acestora și pedepsele*.

Această similitudine se menținea și în ceea ce privește instanțele militare prin care se administra justiția și care erau denumite identic: *consilii de război, consilii de revizuire și pretori militari*.

Preluarea fără modificări a modului de organizare și funcționare a justiției militare franceze, dar și alte cerințe obiective, determinate de modificarea Constituției României, care, din 1881, devenise regat, de necesitatea concordanței cu unele prevederi ale *Legii pentru organizarea puterii armate în România*⁹, ba chiar și de rectificări ale traducerii unor noțiuni și termeni, au determinat republicarea¹⁰ Codicelui de justiție militară.

Primele modificări aduse în anul 1881

De remarcat faptul că modificările aduse la 24 mai 1881 făceau parte dintr-un program legislativ coerent, început încă din anul 1866, care avea drept beneficiar instituția militară. De altfel, până la sfârșitul veacului al XIX-lea, au fost adoptate numeroase norme juridice care priveau în mod direct armata.

Spre exemplificare, trebuie menționat că, prin modificările aduse Codului de justiție militară în anul 1881, fusesse lărgit cadrul de funcționare a

consiliului de război permanent și la eșalonul *corp de armată*, deși acest eșalon încă nu făcea parte, la acel moment, din structurile armatei, la pace. Abia în anul 1882 printr-un alt act normativ de mare importanță, *Legea organizării comandamentelor armatei*¹¹, care a creat cadrul juridic pentru dezvoltarea și perfecționarea structurilor militare, a fost introdus eșalonul corp de armată în cadrul organizatoric, acest fapt generând, printre altele, împărțirea teritoriului țării în patru zone de responsabilitate.

Revenind la schimbările aduse Codicelui de justiție militară, au fost modificate esențial un număr de 94 de articole, dintr-un total de 270, ceea ce a determinat unele opinii, conform cărora ne-am afla, de fapt, în prezența unui nou cod al justiției militare¹².

De fapt, aceasta este opinia unui remarcabil colectiv de practicieni ai dreptului¹³, care, referindu-se la edițiile din 1873 și 1881 ale Codului de justiție militară, consideră că sunt în prezența unor entități juridice diferite. Cu toate acestea, ele au același conținut, fiind elaborate după un sistem similar, având în compunere atât dispoziții de drept material, cât și infracțiuni de drept comun, săvârșite în legătură cu serviciul militar, alături de dispoziții de drept procesual privind organizarea instanțelor militare, competențe și proceduri.

În anul 1881 principalele modificări aduse Codicelui vizau îndeosebi aspecte referitoare la organizare, competență și procedură¹⁴. Astfel, în consens cu legea de organizare a armatei, care fusese împărțită în „armata permanentă” și „armata teritorială”, a fost înlocuită sintagma „divizie teritorială” cu „circumscripțiune teritorială”, pentru evitarea unor confuzii între termeni.

De asemenea, s-a creat cadrul necesar organizării mai multor consilii de război permanente, pe de-o parte, prin reducerea numărului membrilor completului de judecată de la 7 la 5, pentru o mai ușoară constituire a acestora, iar pe de altă parte, prin înființarea lor și la eșalonul *corp de armată*, în afară de comandamentele de divizie unde funcționau deja.

Din compunerea consiliului de război, au fost scoși locotenenții și sublocotenenții, dar și subofițerii, atât pentru a se da eficiență principiului ca fiecare justițiabil să fie judecat de membri cel puțin egali în grad cu el, principiu stipulat de prevederile articolelor 10, 13, 14 și 15, cât și din

cauza unui aspect practic care îngreuna alcătuirea completelor, avându-se în vedere mai precis cerința expresă a articolului 22 legată de vârsta de 25 de ani a subofițerilor în activitate.

Alte modificări au vizat schimbări de formă, cum ar fi cea a denumirii de *comisar domnesc*, care a fost schimbată în aceea de *comisar regesc*, de fapt o adaptare la exigențele noii Constituții, dar și de fond (art. 58), prin lărgirea competenței *ratione personae*¹⁵ (după calitatea persoanei, s.n.) a consiliului de război permanent. Concret, modificarea a însemnat adăugarea, pe lângă justițiabilii militari, și a funcționarilor civili care făceau serviciul în structurile militare, denumiți „indivizi impiegați”, pentru toate crimele și delictele care aveau legătură cu serviciul.

În același sens, s-a prevăzut și ca, în timp de război, „furnizorii armatei și funcționarii lor” să fie judecați de instanțele militare, spre a garanta interesele armatei și a sancționa pe cei care nu și-ar fi executat obligațiile contractuale.

A mai fost completat și articolul 58, fiind armonizat cu prevederile *Legii pentru organizarea puterii armate* din anul 1868, și prin introducerea în competența consiliilor de război permanente, pe lângă membrii armatei permanente, teritoriale (trupele de dorobanți și călărași), și a milițiilor, a membrilor *gărzilor orășenești* (civice), care se organizau la nivelul orașelor, precum și pe cei ai *gloatelor*, formațiuni care se organizau la nivel de sate, atunci când acestea din urmă erau puse sub autoritate militară.

Una dintre cele mai importante modificări a Codului de justiție militară a fost introducerea prevederii ca, în timp de război, dreptul la recurs să poată fi suspendat, cu referire la căile de atac ale soluțiilor adoptate de consiliile de război permanente, măsură impusă de circumstanța interesului suprem al armatei. În astfel de condiții, menținerea disciplinei militare ar fi reclamat promptitudine în adoptarea măsurilor, dublată de o presiune riguroasă¹⁶.

Măsura va fi pusă în practică ulterior, odată cu intrarea României în Războiul de Întregire, în contextul situației politico-militare defavorabile prin care trecea țara. Suspendarea dreptului la recurs s-a făcut prin Înalțul Decret Regal¹⁷ nr. 2930, din 16/29 septembrie 1916, una dintre cele mai importante și, cu siguranță, una dintre cele mai controversate măsuri care presupunea ca, odată stabilită sentința

consiliului de război ori, din ianuarie 1917, a curții marțiale, aceasta devenea executorie de drept, inclusiv în cazul condamnărilor la moarte.

Cu modificările republicate la 24 mai 1881, Codul de justiție militară a fost în vigoare până în anul 1894, perioadă în care organizarea armatei a suferit însemnate schimbări, care au impus, din nou, revizuirea acestuia.

Completările aduse în anul 1884

Următoarele modificări ale Codului de justiție militară s-au concretizat prin Legea nr. 2795¹⁸, din 23 decembrie 1883, referitoare la *Codicele de justiție special pentru Corpul marinei*.

Factorul determinant care a impus aceste modificări a fost dobândirea Dobrogei în urma Tratatului de la San Stefano, consfințit de Congresul de pace de la Berlin (1878), și integrarea acesteia în componența statului român printr-un cadru legislativ (1880) și constituțional (1884).

Astfel, la 9 martie 1880 a fost adoptată Legea de organizare a Dobrogei¹⁹, în care erau reglementate chestiuni privind teritoriul și drepturile, administrația și instituțiile județene și comunale, finanțele, puterea judecătorească și puterea armată, un instrument juridic care avea rolul de a asigura dezvoltarea economică a zonei și de a facilita trecerea sa sub administrație românească.

Ulterior, la 8 ianuarie 1884 a avut loc și revizuirea Constituției, impusă de necesitatea modificărilor generate de noua configurație a teritoriului României, precum și de alți factori de natură politică. La art.1 al Constituției revizuite, era menționată noua configurație teritorială a țării, Dobrogea fiind denumită „teritoriul din dreapta Dunării”.

Obținerea ieșirii directe la mare, nu numai prin gurile Dunării ca până atunci, dezvoltarea pe care a luat-o marina comercială fluvială și începutul creării unei flote comerciale maritime, alături de extinderea frontierei maritime și fluviale la peste 1.000 km au condus în mod firesc și la dezvoltarea marinei militare²⁰.

Fără a avea vreo certitudine în acest sens, opinăm că rolul marinei militare în structurile armatei române nu era unul chiar atât de important în acea epocă, nu numai din punctul de vedere al dotării cu nave și echipamente, dar și din punctul de vedere al complexității misiunilor. Situația era cam aceeași în toate țările care nu erau industrializate

și în armatele cărora ponderea infanteriei era încă absolută²¹.

Cu toate acestea, din anul 1878, când efectivele sale nu depășeau pe cele ale unui batalion de infanterie²², Marina militară românească a fost într-o continuă dezvoltare. În anul 1882 s-a înființat Școala de marină, au intrat în serviciu noi nave de școală/instrucție, de luptă și de sprijin, iar în 1884 a fost amenajat primul port militar la Galați (Țiglina).

Poate cea mai bună imagine a dezvoltării marinei militare, în numai două decenii, reiese din scrisoarea²³ pe care generalul Nicolae Dimitrescu-Maicăan o adresa, în anul 1892, regelui Carol I: „Când m-am întors de la studii din străinătate (în anul 1865, s.n.) flota avea un singur bastiment care nu mergea și un efectiv de 200 de oameni.

Când la 1888 am părăsit Corpul, Flotila avea o Școală pentru formarea cadrelor și care permitea chiar formarea de ofițeri. Flotila avea 80 de ofițeri, 60 de mecanici și piloți, dintre care mulți formați, instruiți în Corp, un efectiv de 1.500 de oameni instruiți în diferite specialități, de: gabieri, timonieri, tunari, torpilor, încălzitori etc., flota avea un arsenal pentru toate reparațiile necesare vaselor, pentru ca reparațiile să nu se mai facă în străinătate ca în trecut; flota avea un corp de adăpost, 18 bastimente și 17 șleपुरi, dintre care multe construite în arsenal; flota avea o lege de organizare și regulamente corespunzătoare care permiteau o bună funcționare a serviciului”.

Astfel, deoarece fusese adoptat anterior, Codicele de justiție militară nu conținea nicio dispoziție adaptată specificului Marinei militare, căreia nu i se puteau aplica decât aceleași dispoziții cu caracter general, ca și trupelor de uscat.

Din aceste motive, la sfârșitul anului 1883, în strânsă legătură cu măsurile politico-administrative menționate, cu avântul pe care marina română, atât civilă, cât și militară, îl luase, dar și respectându-se aceeași linie de conduită legislativă, a fost tradus codul similar francez, din anul 1858, denumit *Code de justice militaire pour l'armée de mer*, și a fost alcătuit *Codicele de justiție special pentru corpul marinei*²⁴. Acest cod cuprindea 40 de articole, grupate în două titluri. Primele 24 de articole, grupate în *Titlul I*, se refereau la organizare (art. 1-16), la competență (art. 12-14) și la procedură (art. 15-24), iar celelalte articole, grupate în *Titlul II*, se refereau la crime (în sensul de infracțiuni, s.n.)

și delictes specifice marinei și la pedepsele lor (art. 25 - 39), în timp ce art. 40 privea abuzul de autoritate.

La art. 1 al acestui cod erau menționate instanțele prin care se materializa justiția militară, fiind prevăzut pentru personalul flotei: *consiliile de război*, din circumscripția teritorială în care se afla reședința comandantului flotei, respectiv, *consiliile de justiție pe bastimente*²⁵, termen specific folosit pentru a descrie navele de război de dimensiuni mari.

Conform art. 3, din completul de judecată trebuiau să facă parte cel puțin doi ofițeri de marină, fiind, de asemenea, în vigoare principiul corespondenței dintre gradul militar al membrilor consiliului, care trebuia să fi fost cel puțin egal cu cel al inculpatului judecat, conform art. 10 din Codicele de justiție militară.

Cealaltă instituție juridică specifică marinei, consiliul de justiție care se putea organiza pe fiecare bastiment, funcționa temporar, având completul de judecată compus din comandantul navei (sau ajutorul său), președinte și doi membri dintre ofițerii flotei, precum și un grefier, care putea fi oricare membru al echipajului, toți cetățeni români sau naturalizați.

De remarcat că, în componența consiliului de justiție de pe bastiment, nu se face referire la nicio funcție care să îndeplinească rolul de acuzator și reprezentant al Ministerului Public, actul acuzării fiind atribuit în procedură unuia dintre membrii consiliului, care, de regulă, trebuiau să aparțină bastimentului pe care era îmbarcat acuzatul.

După cum era menționat la art. 12, instituția *consiliilor de justiție pe bastimente* își justifica rolul prin necesitatea de a exista o instanță de judecată în măsură a menține disciplina pe navele militare, atunci când acestea erau în afara teritoriului național, în marș sau în țări străine. În situația în care navele militare se aflau acostate în țară, judecata cauzei intra în competența consiliului de război, iar în ceea ce privește competența de judecare a persoanelor, aceasta se manifesta asupra gradelor inferioare, mai precis asupra celor îmbarcați sub orice titlu care n-aveau nici gradul, nici rangul de ofițer, nici vreun ordin care i-ar fi putut pune în rândul ofițerilor de pe navă.

În ceea ce privește competența asupra faptele incriminate, prevederile *Codicelui de justiție special pentru corpul marinei* reflectă specificul armeei, un

domeniu în care greșelile, fie și neintenționate, pot cauza consecințe dintre cele mai grave atât navelor, cât și membrilor echipajului. Astfel, din cele 18 articole ale *Titlului II, Despre crime, delictive și pedepse*, patru articole aplică pedeapsa capitală, iar unsprezece dintre articole fie aplică o pedeapsă mai mare de un an de închisoare, fie se referă la o altă categorie de personal, cum ar fi comandantii de bastimente ori ofițerii de cart, în afara competenței consiliilor de disciplină pe bastimente.

Dispozițiile *Codicelui de justiție special pentru corpul marinei* au fost în vigoare din 1884 și până în anul 1937, când a fost adoptat un nou Cod al justiției militare, toate dispozițiile referitoare la această justiție specială pentru marina militară fiind incluse în noua reglementare.

Modificările și completările aduse în anul 1894

În aplicarea prevederilor *Codicelui de justiție militară* din anul 1873, justiția militară era exercitată instituțional exclusiv la nivelul consiliilor de război permanente, iar teritorial, numai în circumscripțiile celor patru divizii existente, în garnizoanele București, Craiova, Galați și Iași. Numai în caz excepțional, „dacă trebuința serviciului” ar fi cerut, exista posibilitatea înființării altor asemenea instituții juridice prin decret regal.

Generalul Iacob Lahovary, în calitatea sa de ministru de război în guvernul conservator, a depus în Parlament, în anul 1894, proiectul pentru modificarea *Codicelui de justiție militară*, prin care instanțelor ce administrau justiția în instituția militară li s-a adăugat o instituție de inspirație germană²⁶, *consiliul de disciplină*, care nu avea corespondent în modelul francez.

Aprobat prin *Legea nr. 1304*²⁷, din 24 martie 1894, *Codicelui de justiție militară* i-a fost adăugat un *Titlu adițional*, compus din 23 de articole, modificându-i-se, în același timp, alte 32 de articole, grupate în șase capitole.

De subliniat că modificarea era o măsură practică, ce ținea de celeritatea procedurală a cauzelor minore apărute la nivelul regimentelor și urmarea degrevării consiliilor de război permanente, organizate, după cum am mai spus, la eșaloane mari, de judecarea delictelor mai puțin grave, dar numeroase, a căror soluționare se făcea uneori tardiv²⁸.

La această situație, se mai adăuga și faptul că acuzații erau ținuți în arest preventiv pentru o

perioadă ce le era dedusă din termenul serviciului militar, situație care prejudicia pregătirea de luptă și, în același timp, influența negativ moralul și disciplina în rândul camarazilor acestora, care suportau în tot acest timp rigurile serviciului militar.

Astfel, apreciem că apariția consiliilor de disciplină a fost impusă ca o necesitate practică, urmărind punerea la dispoziția comandantului de regiment a unui instrument cu organizare simplă și rapidă, trăsăturile acestei instituții fiind date de competențele acordate de lege.

În primul rând, competența de a judeca numai câteva delictive, de mai mică însemnătate, în al doilea rând, competența de a judeca numai acele fapte pentru care *Codicele de justiție militară* prevedea pedeapsa cu închisoare de maximum 6 luni, iar în al treilea rând, competența de a judeca numai faptele săvârșite de militarii cu grade inferioare.

Delictivele care intrau în competența consiliilor de disciplină erau reglementate de art. 10 din *Titlul adițional*, care enumera prevederi din *Capitolul V al Codicelui de justiție militară*, respectiv, art. 224 referitor la *nesupunere la chemare*, art. 224 bis referitor la *pregătirea mobilizării*, respectiv, art. 226, alin. 1 referitor la *prima dezertare în țară, pe timp de pace*.

În cea dintâi situație, „nesupunere la chemare”, ar fi putut fi orice soldat „chemat de lege” sau orice angajat de bunăvoie, care nu se prezenta la destinația (unitatea, s.n.) sa, în termen de zece zile de la data fixată prin ordinul său de drum, situație în care era pasibil de o pedeapsă cu închisoarea între cincisprezece zile și șase luni.

Cea de-a doua situație era referitoare la „pregătirea mobilizării” și privea pe șefii de garnizoană care nu s-ar fi conformat îndatoririlor ce le aveau prin regulamentul asupra mobilizării armatei și instrucțiunilor aferente. Pe de altă parte, în contextul prezentelor competențe ale consiliilor de disciplină, art. 224 bis viza orice grad inferior concediat (aflat în concediu, s.n.) rezervist ori milițian care nu se prezenta autorităților militare în drept în vederea vizării livretului militar, pentru actualizarea anuală situației sale, ori pentru a specifica orice schimbare de domiciliu cu o durată mai mare de două luni, sub sancțiunea pedepsei cu închisoarea de la cincisprezece zile la două luni.

Este evident că principalul scop al acestui articol este acela de a garanta autorităților militare

respectarea regulilor și îndatoririlor impuse de regulamentul de mobilizare în deținerea unei evidențe actualizate și în consemnarea tuturor „mișcărilor” de rezerviști.

Situația a fost sub jurisdicția militară până la apariția Legii nr. 353²⁹, din 6 aprilie 1913, intitulată *Legea pentru recrutarea Armatei*, prin care se stabileau atribuțiile consiliului de recrutare, ale consiliilor de revizie a recrutării și ale birourilor de recrutare și mobilizare, fapta rezervistului de a nu notifica schimbările de domiciliu fiind transferată din jurisdicția militară în competența dreptului comun civil³⁰, și care adăuga la pedeapsa stabilită de Codicele de justiție militară și o amendă de la 10 la 200 de lei.

În fine, cea de-a treia situație reglementată de art. 226, alin. 1, „dezertarea în țară, pe timp de pace”, sancționa cu închisoare între două și șase luni orice subofițer, caporal, brigadier sau soldat care lipsea fără voie de la corpul său de trupă mai mult de trei zile de la constatarea lipsei.

De remarcat că, spre deosebire de celelalte două articole analizate referitoare la „nesupunere” și „infrațiuni la regimul mobilizării”, care erau reglementate de câte un articol, pentru „dezertare” legiuitorul a alocat 13 articole (art. 225 - 237), grupate în patru secțiuni³¹, aspect care poate fi interpretat și sub aspectul „simptomatologiei” infrațiilor în mediul militar.

E foarte important, pentru a înțelege dimensiunea socială a fenomenului, să delimităm *dezertarea*, așa cum este percepută astăzi, de *dezertarea* din secolul al XIX-lea, care avea o etiologie subiectivă, inoculată încă de la încorporare, și care transforma fapta, în speță *prima dezertare în țară*, din infrațiune într-un delict de mai mică însemnătate.

Din nefericire, cetățenii încă manifestau o reticență, pe deplin justificată, față de încorporare, recrutare ori serviciu militar, fiind percepută ca o dureroasă moștenire din vremurile Regulamentelor Organice, când recrutarea tinerilor în milițiile pământene se făcea „cu arcanul”:

„Darea la miliție era birul cel mai înspăimântător pentru stratul din popor care avea obligațiunea de a-l îndeplini. Omul intrat în cazarmă se considera șters dintre ai săi, pierdut pentru familia sa (...). Altfel nu se poate explica nici înfricoșarea tinerilor la auzul de miliție, nici numeroasele dezertări din vremuri și nici se îndreptățește faptul, observat în urmă, al greutăților ce s-au întâmpinat pentru

îndepărtarea din spiritul locuitorilor a acelei fățișe aversiuni pentru serviciul militar”³².

Resentimentele au persistat și mai târziu, astfel încât în anul 1865 ofițerul francez Gustave Le Cler scria³³ despre sistemul de recrutare găsit în armata Principatelor Unite:

„Recrutarea, conform regulamentului elaborat în 1860, după legea franceză, se face în modul cel mai arbitrar. De mult încă se luau cu forța un număr oarecare de țărani, fără deosebire de vârstă și poziție familială, îi legau ca pe niște fiare sălbatice și îi duceau în această stare la reședința districtului”.

Mai mult, dificultățile erau generate și de corupție, tinerii cu stare reușind deseori să fie „scuțiți”, și de lipsa unei educații elementare la nivelul unora dintre funcționarii statului, despre o evidență în cercurile de recrutare a tinerilor încorporabili neputând fi vorba, în absența oricăror registre³⁴ de stare civilă: „E oare posibil a constata clasele când nu există registre de stare civilă? Afară numai doară de notele unui popă dacă și el știe a scrie”.

Dintre cele 13 articole în care era sancționată dezertarea, numai cea dintâi faptă, *dezertarea în țară*, era în competența consiliilor de disciplină și, pe cale de consecință, intra într-un regim oarecum mai blând de sancționare, probabil ca o înțelegere a sistemului față de nevoia de adaptare a individului la schimbarea mediului civil cu rigoarea cazonă.

Revenind la prevederile art. 226 din Codicele de justiție militară, care reglementa *prima dezertare în țară*, pe timp de pace, trebuie menționat că circumstanțele agravante interveneau în situațiile în care dezertarea s-ar fi produs în timpul serviciului ori cu sustragerea de materiale sau echipamente militare, ori dacă respectivul n-ar fi fost la prima dezertare.

Aceste situații, care erau sancționate de Codicele de justiție militară cu închisoare de la un an la doi ani, excedau competenței consiliului de disciplină, conform prevederilor art. 22, din Titlul I adițional, care nu putea pronunța decât pedepse cu închisoarea de până la șase luni. Aceasta este, de fapt, și cea de-a doua trăsătură a consiliilor de disciplină, care, în eventualitatea în care ar fi întâlnit asemenea situații, erau obligate să decline competența în favoarea consiliilor de război.

Sub aspectul competenței referitoare la persoane, activitatea consiliilor de disciplină se adresa gradelor inferioare de toate categoriile

enumerare la art. 52, 53 și 54 din Codicele de justiție militară, mai precis, soldaților și reangajaților (alin.1), precum și milițienilor, rezerviștilor și gloatelor (alin. 2). Aici, se impune precizarea că, la momentul apariției Codicelui de justiție militară, organizarea sistemului național de apărare se realiza în baza „Legii pentru organizarea puterii armatei”, din 11 iunie 1868, urmată de cea din 21 martie 1872.

Astfel, fusese preluat modelul prusian de organizare militară, structurându-se *armata permanentă* și *armata teritorială* (corpurile de dorobanți și grăniceri), secondate de *miliții* (toți tinerii care satisfăcuseră serviciul militar și aveau cel mult 36 de ani împliniți), precum și *garda orășenească* (pentru orașe) și *gloatele* pentru sate, ambele cuprinzând bărbații între 36 și 50 de ani.

Preluarea modelului prusian de organizare militară, susținut de domnitorul Carol, s-a făcut din considerente nu doar politice, ci și pragmatic, sistemul mixt de organizare, format dintr-un nucleu permanent și elemente teritoriale (*landwehr* și *landsturm*), fiind considerat cel mai adecvat României, stat mic, ale cărui resurse umane și materiale nu permiteau susținerea unei armate permanente mari³⁵.

Completările aduse în anul 1905

Ulterior, prin Legea nr. 2677, din 12 aprilie 1905³⁶, consiliile de disciplină au fost extinse și la batalioanele de vânători, precum și la Marina, câte unul la fiecare din cele două divizii: de Mare și de Dunăre, fără diferențe semnificative.

De aceea *Legea referitoare la înființarea consiliilor de disciplină la batalioanele de vânători și marina militară* poate fi privită și ca un act reparatoriu față de două entități militare cu un spirit de corp foarte puternic dezvoltat, cu un specific aparte față de celelalte corpuri de trupă, cu misiuni din ce în ce mai complexe, și al căror număr a crescut constant în compunerea armatei. Iar sporirea efectivelor a însemnat, implicit, și sporirea cazurilor de indisciplină.

Actul reparatoriu, în cazul batalioanelor de vânători, considerate trupe de elită, unele chiar cu atribuții în asigurarea securității familiei regale, ținea de subordonare ierarhică, în sensul în care, deși față de comandantul de divizie erau pe același palier de subordonare ca și regimentele, vânătorii nu avuseseră până atunci competență în a-și constitui propriile consilii de disciplină.

Vânătorii erau unități de infanterie ușoară ale armatei permanente, care au făcut parte din armata română în perioada 1860-1920, cu un nivel ridicat de încadrare și pregătire, precum și cu un grad mare de mobilitate. Primul batalion de vânători, cu garnizoana la București, a fost înființat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, având opt companii a 100 de oameni³⁷.

Ulterior, prin Ordonanța domnească nr. 63, din 1860, s-a format și în Moldova un batalion de sine stătător³⁸, organizat, de asemenea, pe opt companii, care, mai întâi, s-a numit *Batalionul de Tiralieri*, apoi *Batalionul de Vânători*, și care a avut la bază cel de-al treilea batalion din Regimentul de Linie nr. 5.

În anul 1882, armata română avea patru batalioane³⁹ de vânători, fiecare cu câte un efectiv, la pace, de 24 de ofițeri și 446 de gradați și soldați, care, la război, putea ajunge la 1.050 de militari, ofițeri și trupă, dislocate astfel: în compunerea Diviziei 1 infanterie (Craiova), Batalionul 1 vânători, cu garnizoana la Drobeta-Turnu-Severin, în compunerea Diviziei 4 infanterie (Târgoviște), Batalionul 2 vânători, cu garnizoana la Târgoviște, în compunerea Diviziei 6 infanterie (Focșani), Batalionul 3 vânători, cu garnizoana la Galați, în compunerea Diviziei 8 infanterie (Botoșani), Batalionul 4 vânători, cu garnizoana la Botoșani.

Mai târziu, pe lângă cele patru batalioane existente, s-au mai înființat⁴⁰: în anul 1896, batalioanele 5 și 6, la Corpul 1 armată, în anul 1900, batalioanele 7 și 8, la Corpul 2 armată, urmate de batalionul 9, în anul 1904, astfel încât, la intrarea în vigoare a Legii nr. 2667, din 12 aprilie 1905, armata română avea 9 batalioane de vânători, câte unul pentru fiecare divizie.

Consiliile de disciplină la batalioanele de vânători și marina militară nu erau fundamental diferite, ca procedură, constituire și competență, de consiliile de disciplină de la regimente, cu unele excepții, pe care le vom menționa în continuare.

Astfel, dacă la batalioanele de vânători situația organizării acestor consilii era clară, anume în fiecare dintre garnizoanele în care funcționau aceste unități, în ceea ce privește Marina militară, nu orice unitate, fie că era vorba despre nave (bastimente), ori despre grupări de nave constituite, putea organiza aceste consilii de disciplină, ci numai cele două mari unități reprezentative pentru Marina militară, după organizarea de la 26 februarie 1896: Divizia

de Mare, în garnizoana Constanța, și Divizia de Dunăre, în garnizoana Galați.

Divizia de Mare⁴¹ era formată din crucișătorul „Elisabeta”, bricul-școală „Mircea”, canoniera „Grivița” și două torpiloare, „Năluca” și „Sborul”, în timp ce Divizia de Dunăre era formată din bastimentul „România”, canonierele „Bistrița”, „Oltul” și „Siretul”, respectiv, canonierele-torpilor „Șoimul” și „Alexandru cel Bun”.

Aceste două mari unități reprezentative pentru Marina militară au preluat, fiecare conform destinației sale, și celelalte servicii și corpuri din compunerea Marinei militare, astfel încât, la începutul secolului XX, cu câțiva ani înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 2667, din 12 aprilie 1905, Divizia de Mare avea în subordine și trupele de apărare din porturile maritime, iar Divizia de Dunăre, trupele de apărare a porturilor fluviale și Depozitul echipajelor⁴².

De menționat că atât comandanții batalioanelor de vânători, cât și comandanții celor două divizii ale Marinei militare erau investiți cu toate drepturile și atribuțiile date de prevederile Titlului I adițional celorlalți comandanți de regimente, referitor la consiliile de disciplină.

O altă trăsătură specifică era aceea că prevederile art. 6, alin. 2 din Titlul I adițional, care stabileau posibilitatea înlocuirii judecătorilor consiliilor de disciplină constituite la regimente, la fiecare șase luni, nu erau aplicabile consiliilor de disciplină ale batalioanelor de vânători și Marinei militare, derogarea de la norma juridică fiind impusă, probabil, de efectivele de ofițeri mai reduse care se găseau în mod firesc la aceste unități.

Astfel, într-o statistică⁴³ a efectivelor batalioanelor de vânători, întocmită la nivelul anului 1910, cele 9 batalioane constituite la acel moment aveau împreună numai 180 de ofițeri, față de 4.167 de subofițeri și trupă. În ceea ce privește compunerea consiliului de disciplină la batalioanele de vânători, era respectat nivelul gradului de căpitan, după cum prevedea art. 2 din Titlul I adițional, în situația consiliilor de disciplină constituite la regimente, precum și, în caz de înlocuire, principiul vechimii în serviciu.

Diferențele dintre procedura de completare a consiliului de disciplină constituit la regimente, cu situația similară de la batalioanele de vânători erau impuse tot de efectivele de ofițeri reduse ale acestora din urmă. Astfel, „la neajungere”,

batalioanele de vânători trebuiau să se adreseze eșalonului superior, respectiv comandantului de divizie, care dispunea completarea consiliului de disciplină cu alți ofițeri aparținând altor corpuri de trupă, fie din garnizoana în care era dislocat batalionul de vânători, fie din cea mai apropiată garnizoană.

În ceea ce privește compunerea consiliului de disciplină la Divizia de Mare și la Divizia de Dunăre, președintele nu mai era locțiitorul comandantului, ca în situațiile întâlnite la regimente ori la batalioanele de vânători, ci un ofițer cu grad superior, numit de comandantul diviziei respective dintre ofițerii de marină subordonați. Aceași procedură de numire se aplica și în cazul celor doi judecători, care erau selecționați, tot în ordinea vechimii, dintre căpitani din garnizoana de reședință a diviziei ori, în caz de „neajungere”, din garnizoana cea mai apropiată.

Diferențele dintre procedura de completare a consiliului de disciplină constituit la regimente și situația similară de la Marina militară erau impuse tot de efectivele de ofițeri reduse ale acestora din urmă, situație asemănătoare celei întâlnite la batalioanele de vânători. Astfel, în situația în care consiliile de disciplină constituite la Divizia de Mare și la Divizia de Dunăre nu ar fi putut funcționa, din lipsă de ofițeri disponibili, era de datoria comandantului Marinei militare să dispună completarea acestuia cu ofițeri din întregul corp al marinei, aflați în garnizoana de reședință a respectivei divizii ori în cea mai apropiată garnizoană.

În final, art. 7 din *Legea referitoare la înființarea consiliilor de disciplină la batalioanele de vânători și marina militară* stabilea și competența judecării cazurilor care aparțineau altor corpuri neîndivizionate ale marinei, ca de exemplu, Arsenalul flotei ori Depozitul de torpile și artilerie, stabilite în competența comandantului Diviziei de Dunăre.

Modificările aduse prin Legea nr. 1025, din 3 martie 1906

Cea din urmă modificare semnificativă, raportat la criteriile noastre de analiză a Codicelui de justiție militară, respectiv din perioada premergătoare intrării României în Războiul de Întregire, a avut loc în temeiul Legii nr. 1025⁴⁴, din 3 martie 1906, intitulată *Legea privitoare la modificarea articolelor: 26, 70, 99, 216, 224, 237, 241 și 256 din codicele de justiție militară, a art.*

10 din titlul adițional al aceluiași codice, precum și la adăugarea în acel codice a art. 224 bis.

În opinia mea, semnificative sunt modificările art. 26, cel dintâi articol schimbat, în care legiuitorul a completat componența consiliului de revizie, permanentizând prezența *substitutului*, reprezentantul Ministerului Public, a cărui prezență, în vechea formă a textului, era opțională, acesta putând fi numit, dacă „trebuie serviciului” ar fi cerut-o, în timp ce în art. 70, a fost introdusă o modificare de formă, înlocuindu-se în enunțul de la alin. 1 termenul *resbel* cu termenul *resboiu*.

O altă modificare importantă poate fi considerată cea a art. 99 prin care a fost adăugat un nou act procedural, respectiv *mandatul de arestare*, alături de cele deja existente, și a fost stabilită durata de valabilitate a acestuia la un termen de 30 de zile, calculat de la data emiterii sale.

Mandatul de arestare se emitea de raportor, ca reprezentant al Ministerului Public, numai atunci când arestarea era indispensabilă instrucțiunii cauzei, când era reclamată de un interes al cauzei publice ori când fapta săvârșită era încadrată în categoria *crimelor*⁴⁵ (infracțiunilor, s.n.).

Următoarea modificare din Codicele de justiție militară, cea a art. 216, referitoare la *lovirea superiorului* a fost generată de modificările survenite în anul 1894, când, odată cu adăugarea Titlului I adițional, fusese scoasă pedeapsa „muncii publice”, ca formă de sancționare a *crimelor* (infracțiunilor, s.n.). Sancțiunea era prevăzută pentru săvârșirea faptei pe timp de pace și în afara serviciului, deci în forma sa simplă, neagravată de alte circumstanțe.

Concluzii

Principala critică adusă de mai mulți autori Codicelui de justiție militară din anul 1873 ține de apartenența acestuia la o normă juridică străină, respectiv la Codul de justiție militară francez din anul 1857, care, susțin aceștia, ar fi fost adoptat și legiferat fără modificări, dar mai ales fără să se țină seama de tradiția, moravurile, evoluția culturală și stările de lucruri de la noi.

Cu toate că, în mare, subscriem acestor critici, în spiritul subiectului analizat, am încercat să găsim și câteva circumstanțe, mai precis, câteva argumente contrare, fără a avea pretenția că vom epuiza subiectul. Cel dintâi argument este acela că societatea românească mai experimentase

adoptarea din legislația societăților moderne a unor norme juridice de mare importanță, iar cea mai bună dovadă în acest sens este *Codul civil* din anul 1865, cunoscut drept Codul civil al lui Cuza⁴⁶, în vigoare de la 1 decembrie 1865 și până la 1 octombrie 2011, care a fost elaborat după modelul *Codului civil napoleonian* din 1804. Atunci, la momentul adoptării sale, societatea românească traversa o perioadă de formare, în care, pentru unificarea celor două principate și, implicit, consolidarea noului stat român, erau necesare urgent reforme legislative.

Până la adoptarea Codului Civil de la 1865, care avea să fie un instrument important de unificare a principatelor, în Țara Românească erau aplicabile normele Legiurii Caragea⁴⁷ (1818), iar în Moldova, cele ale Codului Calimah⁴⁸ (1817), specifice perioadei feudalismului târziu, pe cale de descompunere.

În aceeași linie, se înscrie și adoptarea *Codului penal*⁴⁹ de la 1865, prin care s-a realizat unificarea legislativă penală și pentru elaborarea căruia, s-au folosit tot izvoare legislative străine, precum *Codul penal francez* de la 1810 și *Codul penal prusian* de la 1859.

În al doilea rând, adoptarea Codicelui de justiție militară după model francez avea o logică și era compatibil cu regulamentele militare românești, dacă avem în vedere nu numai orientarea societății românești către cultura și civilizația franceză, dar și contribuția misiunii militare franceze (1860-1869), condusă de locotenent-colonelul Eugène Lamy, trimisă de împăratul Napoleon al III-lea pentru a acorda asistență în vederea organizării armatei române.

Membrii misiunii Lamy au avut statutul de consilieri tehnici în problemele organizării administrației și instrucției militare, au contribuit la redactarea regulamentelor administrative și tactico-militare. Aceasta a avut o contribuție remarcabilă în ceea ce privește modernizarea tinerei armate române, care a accelerat atât procesul de unificare a armatelor celor două principate, cât și asimilarea de către militarii români a regulamentelor tactice și de administrație franceze, printre cele mai moderne ale acelor vremuri.

Mai mult, armamentul aflat în înzestrarea armatei Principatelor Unite, aflată în proces de constituire, era preponderent de fabricație franceză, armata franceză fiind considerată drept cea mai bună armată din Europa, ceea ce a determinat ca

primele și cele mai consistente înzestrări să fi fost cele franceze. Au fost importate din Franța mari cantități de arme⁵⁰, pe lângă care împăratul Napoleon al III-lea agrease pregătirea unor ofițeri români pentru specialitățile geniu, cavalerie și marină în cunoscutele școli militare franceze de la Saint-Cyr, Metz, Saumur și Brest.

În concluzie, în 1865 regulamentele și legislația militară erau dominate și „îmbibate” atât de puternic de spiritul legislației franceze încât se ajunsese a se imita până și lucrurile de o minimă importanță, cum ar fi portul barbișonului, astfel că, dacă mai adăugăm și uniforme, care se asemănau foarte mult cu cele franceze, cineva s-ar fi putut crede „în plină armată franceză, pe malurile Dunărei”⁵¹.

Alte critici⁵² aduse Codului de justiție militară vizează procedura, modul de aplicare, personalul chemat să înfăptuiască actul de justiție și, nu în ultimul rând, posibilele imixtiuni în administrarea justiției din partea organelor militare superioare, mai cu seamă interdependența dintre ierarhia militară și atribuțiunile judecătorești încredințate militarilor.

Aceste critici au la bază faptul că, începând cu anul 1873, justiția militară se înfăptuia după modelul curților cu juri, unde judecătorii întruneau în aceleași persoane și funcția juraților, și pe cea a judecătorilor, precum și faptul că hotărârile acestora nu se motivau, aspect ce ar fi putut ascunde arbitrarul, înlăturând orice posibilitate de verificare.

Lipsa unui personal specializat în probleme de natură juridică, abilitat a exercita justiția militară poate fi considerată o critică rezonabilă, având în vedere că se puteau săvârși numeroase erori judiciare, chiar fără voie și numai din neștiință și greșita interpretare a principiilor de drept.

Subscriem și acestor critici, considerând, pe bună dreptate, că lipsa studiilor de specialitate în rândul ofițerilor de carieră, care, în epocă, nu erau încurajați spre a-și completa instrucția și cu studii civile, poate fi luată în considerare ca element în măsură a diminua calitatea actului de justiție.

Abia în preajma intrării României în Războiul de Întregire autoritățile au încercat modernizarea Codicelui de justiție militară cu privire la specializarea ofițerilor întrebuințați în consiliile de război, condiționând recrutarea lor de o pregătire juridică universitară, similară cu cea a magistraților civili.

Pe de altă parte, trebuie menționat că acest curent, de a folosi ofițeri *de front* în exercitarea justiției militare, era prezent în toate armatele moderne ale vremii; în cea franceză, de unde codul fusese tradus, în cea prusacă, de unde fusese importată instituția *consiliului de disciplină* la nivelul regimentelor, ba chiar în armata britanică, ce încadra tot cu ofițeri activi curțile marțiale⁵³ organizate la nivelul fiecărui regiment al Maiestății Sale Imperiale.

Aceste neajunsuri ale Codicelui de justiție militară, adoptat în anul 1873, cu toate modificările și completările ulterioare au condus la opinia⁵⁴ la care subscriem, că acesta și-a îndeplinit rolul represiv în menținerea disciplinei militare, punând la dispoziția comandanților militari un instrument cu o funcție preponderent administrativă, fundamental deosebită de cea judecătorească.

NOTE:

1 *** *Monitorul Oastei* (denumirea inițială, *Codice de justiție militară*), nr. 13, din 12 mai 1873, pp. 289-334.

2 Petrache Zidaru, *Tribunalele militare, un secol și jumătate de jurisprudență (1852-2000)*, Editura Univers Juridic, București, 2006, p. 34.

3 Viorel Siserman, *Justiția militară în România: tradiție și actualitate*, Editura Militară, București, 2004, p. 59.

4 Petrache Zidaru, *op.cit.*, p. 34.

5 În aceeași perioadă, au apărut *Legea pentru organizarea puterii armate în România (1872)*, prin care se acorda o importanță sporită armatei permanente, *Legea asupra organizării comandamentelor militare (1882)*, *Legea asupra serviciului de Stat Major (1883)*, prin care Mareșalului Stat Major i s-au stabilit principalele misiuni și care avea ca model legea franceză similară, din 1880, cea mai modernă a timpului său.

6 *Pretor, pretori, s.m.*, magistrat roman cu înalte atribuții judiciare (și care adesea guverna o provincie romană). Din lat. *praetor, -oris, DEX, Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, Ediția a II-a, București, 1998, p. 845.

7 Stabilite la art. 48, pentru situația în care armata s-ar fi aflat în afara teritoriului național.

8 Viorel Siserman, *op.cit.*, p. 98.

9 *** *Monitorul Oastei* nr. 21, din 22 iunie 1868, pp. 258-271.

10 *** *Legea nr. 1256* din 14 mai 1881, *Monitorul Oficial* nr. 40, din 24 mai 1881.

11 *** *Legea nr. 1677*, din 8 iunie 1882, *Monitorul Oastei* nr. 19/1882, pp. 475-486, respectiv *Monitorul Oficial* nr. 50, din 11 iunie 1882, pp. 1458-1461.

12 Viorel Siserman, *op.cit.*, p. 99.

13 Vintilă Dongoroz, coordonator, *Explicații teoretice ale codului penal român, partea specială*, vol. IV, ediția a II-a, Editura Academiei Române, București, 2003, p. 681.

- 14 Dumitru C. Popescu, *Privire istorică asupra Justiției Militare din România*, Editura Militară, București, 1977, p. 68.
- 15 Lucian Săuleanu, Sebastian Rădulețu, *Dicționar de termeni și expresii juridice latine*, ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 246. *Ratione personae*, expresie folosită în dreptul procesual penal pentru a desemna acea competență determinată de calitatea făptuitorului, cerută de lege în momentul săvârșirii faptei sau atunci când este tras la răspundere penală.
- 16 Dumitru C. Popescu, *op.cit.*, p. 70.
- 17 *** *Monitorul Oficial* nr. 135, din 17 septembrie 1916, p. 6266.
- 18 *** *Monitorul Oficial* nr. 218, din 6 ianuarie 1884.
- 19 *** *Monitorul Oficial* nr. 57, din 10 martie 1880.
- 20 *** *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1988, vol. V, p. 97.
- 21 *** *Istoria infanteriei române*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1985, vol. II, p. 24.
- 22 În structura Flotei existau 20 de ofițeri, 20 de angajați civili și 246 de marinari, repartizați pe diferite vase și servicii, https://www.navy.ro/despre/istoric/istoric_03.php, accesat la 26.01.2021.
- 23 https://www.navy.ro/despre/comandanti/comandanti_06.php, accesat la 26.01.2021.
- 24 *** *Decretul nr. 2795*, din 23 decembrie 1883, *Monitorul Oficial*, nr. 218, din 6 ianuarie 1884.
- 25 *Bastiment, bastimente*, s.n. navă de război de dimensiuni mari. Din it. *bastimento*, *DEX, Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, ediția a II-a, București, 1998, p. 86.
- 26 Petrache Zidaru, *op.cit.*, p. 35.
- 27 *** *Monitorul Oficial* nr. 290, din 25 decembrie 1894.
- 28 Dumitru C. Popescu, *op.cit.*, p. 72.
- 29 *** *Monitorul Oficial* nr. 16, din 21 aprilie 1913.
- 30 Nicolae Homoriceanu, *Codul Justiției Militare adnotat*, p. 170. Din jurisprudența Curții de Casație, Secția a II-a, Decizia penală nr. 1475, din 25 mai 1915.
- 31 Cartea a IV-a, *Despre crime și delict*, Titlul II, *Despre crime și delict și pedeapsa lor*, Capitolul V, *Nesupunere și dezertare*, Secțiunile II-V din Codicele de justiție militară, adoptat prin Legea nr. 1256, din 14 mai 1881, *Monitorul Oficial* nr. 40/1881, cu modificările și completările ulterioare.
- 32 I. Popovici, *Organizarea armatei române*, Tipografia Leon Friedman, Roman, 1903, vol. I, p. 141 și urm.
- 33 *Ibidem*, p. 255.
- 34 *Ibidem*, p. 250.
- 35 <https://www.defense.ro/evolutie-smap>, accesat la 26.01.2021.
- 36 *** *Monitorul Oficial* nr. 12/1905; *Monitorul Oastei* nr. 11/1905, partea regulamentară.
- 37 Prin Înaltul Ordin de Zi nr. 64, din 31 august 1860.
- 38 I. Popovici, *op.cit.*, p. 175.
- 39 *** *Istoria infanteriei române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 10.
- 40 *Ibidem*, p. 23.
- 41 *** *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1988, vol. V, p. 99.
- 42 *Ibidem*, p. 100.
- 43 *Ibidem*, p. 84.
- 44 *Legea nr. 1025*, din 3 martie 1906, *Monitorul Oficial*, nr. 271, din 9 martie 1906.
- 45 Nicolae Homoriceanu, *op.cit.*, p. 90.
- 46 *Codul Civil din 1864*, în vigoare de la 1 iulie 1865 până la 25 iulie 1993, *Monitorul Oficial* nr. 271 (art. 1-347); *Monitorul Oficial* nr. 7, 8, 9, 11 și 13, din 1865 (art. 348-1914).
- 47 Ioan Gheorghe Caragea, Domn al Țării Românești, *Legiuire a prea Înălțatului și prea Pravoslavnicului Domn și Oblăduitoriu a toată Ungrovlahia Io Ioan Gheorghe Caragea*, București, 1818, Biblioteca Metropolitană București, Fondul Bibliotecii Nicolae Iorga.
- 48 *** *Codul Calimah*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
- 49 *** *Codul penal*, promulgat la 30 octombrie 1864. A fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 240, din 30 octombrie 1864 și a fost în vigoare de la 1 mai 1865 până la 17 martie 1936. C. Hamangiu, *Codul general al României*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907. A fost modificat succesiv în 1874, 1882, 1893, 1894 și 1895.
- 50 Victor Gabriel Osăceanu, *Români și francezi de-a lungul istoriei*, Editura Aius Printed, 2011, Craiova, p. 118.
- 51 I. Popovici, *op.cit.*, p. 244.
- 52 Vasile D. Chiru, *Principiile, economia și inovațiile noului Cod de Justiție Militară. Note sumare*, Editura Pandectele Militare, 1937, p. 8 și urm.
- 53 *Manual of Military Law* (1914), H.M. Stationery Office, Imperial House, Kingsway, London, 1914, *Chapter V - Courts martial*, art. 7-11, *Composition of courts*, pp. 36-37.
- 54 Petrache Zidaru, *op.cit.*, p. 48.

BIBLIOGRAFIE

- *** *DEX, Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, Ediția a II-a, București, 1998.
- *** *Codul Calimah*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
- *** *Codul penal (1864)*, C. Hamangiu, *Codul general al României*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907.
- *** *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1988.
- *** *Istoria infanteriei române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
- *** *Manual of Military Law*, H.M. Stationery Office, Imperial House, Kingsway, London, 1914.
- *** *Monitorul Oastei* (denumirea inițială, *Codice de justiție militară*) nr. 13, din 12 mai 1873.
- *** *Monitorul Oastei* nr. 21, din 22 iunie 1868.
- *** *Monitorul Oficial* nr. 16, din 21 aprilie 1913.
- *** *Monitorul Oficial* nr. 40, din 24 mai 1881.
- *** *Monitorul Oficial* nr. 50, din 11 iunie 1882.
- *** *Monitorul Oficial* nr. 57, din 10 martie 1880.
- *** *Monitorul Oficial* nr. 135, din 17 septembrie 1916.

*** *Monitorul Oficial* nr. 218, din 6 ianuarie 1884.

*** *Monitorul Oficial* nr. 290, din 25 decembrie 1894.

*** *Legea nr. 1025*, din 3 martie 1906, *Monitorul Oficial* nr. 271, din 9 martie 1906.

*** *Legea nr. 1256*, din 14 mai 1881, *Monitorul Oficial* nr. 40, din 24 mai 1881.

*** *Legea nr. 1677*, din 8 iunie 1882, *Monitorul Oastei* nr. 19/1882.

Caragea Ioan Gheorghe, Domn al Țării Românești, *Legiuire a prea Înălțatului și prea Pravoslavnicului Domn și Oblăduitoriu a toată Ungrovlahia Io Ioan Gheorghie Caragea*, București, 1818.

Chiru Vasile D, *Principiile, economia și inovațiile noului Cod de Justiție Militară. Note sumare*, Editura Pandectele Militare, București, 1937.

Dongoroz Vintilă, coordonator, *Explicații teoretice ale codului penal român, partea specială*,

ediția a II-a, Editura Academiei Române, București, 2003.

Homoriceanu Nicolae, *Codul Justiției Militare adnotat*, Tipografia Dim. C. Ionescu, 1916.

Osăceanu Victor Gabriel, *Români și francezi de-a lungul istoriei*, Editura Aius Printed, Craiova, 2011.

Popescu Dumitru C., *Privire istorică asupra Justiției Militare din România*, Editura Militară, București, 1977.

Popovici Ioan, *Organizarea armatei române*, Tipografia Leon Friedman, Roman, 1903.

Săuleanu Lucian, Rădulețu Sebastian, *Dicționar de termeni și expresii juridice latine*, ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2011.

Siserman Viorel, *Justiția Militară în România: tradiție și actualitate*, Editura Militară, București, 2004.

Zidaru Petrache, *Tribunalele militare, un secol și jumătate de jurisprudență (1852-2000)*, Editura Univers Juridic, București, 2006.

<https://www.navy.ro/>